

ВАЗОРАТИ МОЛИЯИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

ФАРМОИШ

аз « 29 » 09 соли 20 20

№ 106

Дар бораи Дастурҳои методӣ «Оид ба таҳияи шарҳи иҷрои нимсолаи Бучети давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» ва «Оид ба таҳия ва ҷойгиркунии бучети шаҳрвандии Ҷумҳурии Тоҷикистон»

Бо мақсади баланд бардоштани шаффофият ва таъмини дастрасии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба маълумотҳои бучетӣ дар асоси моддаи 8 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи молияи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон», Стратегияи идоракунии молияи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 ва банди 12 Низомномаи Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 2 апрели соли 2015 №187 тасдиқ гардидааст,

ФАРМОИШ МЕДИҲАМ:

1. Дастурҳои методӣ «Оид ба таҳияи шарҳи иҷрои нимсолаи Бучети давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» тибқи замимаи 1 ва «Оид ба таҳия ва ҷойгиркунии бучети шаҳрвандии Ҷумҳурии Тоҷикистон» тибқи замимаи 2 тасдиқ карда шаванд.

2. Сарраёсатҳо, раёсатҳо ва шуъбаҳои дастгоҳи марказии Вазорат, сарраёсат ва раёсатҳои молияи вилоятҳо ва шаҳру ноҳияҳо вазифадор карда шаванд, ки вобаста ба таҳияи ҳисобот оид ба иҷрои бучети давлатӣ, бучети шаҳрвандӣ ва ҷойгир намудани онҳо дар сомонаҳои дахлдор барои дастрасии кушод тибқи муҳлатҳои дар дастурҳои методӣ муайянгардида, ҷорачӯӣ намуда, иҷрои онро таъмин намоянд.

3. Назорати иҷрои фармоиши мазкур ба зиммаи муовини якум ва муовинони вазир воғузор карда шавад.

Вазир

Ф. Қахҳорзода

Замимаи №2
ба фармоиши Вазорати молияи
Ҷумҳурии Тоҷикистон
аз «29» сентябри соли 2020, №106

Дастури методӣ
оид ба таҳия ва ҷойгиркунии буҷети
шаҳрвандии Ҷумҳурии Тоҷикистон

Муқаддима

Фасли I. Муқаррароти умумӣ.....	4
Фасли II. Сохтор ва таркиби буҷети шаҳрвандӣ.....	5
Боби I. Буҷети шаҳрвандӣ дар сатҳи маълумотҳои ҷамъбастии Буҷети давлатӣ	6
§1. Нишондиҳандаҳои асосии макроиқтисодӣ ва нишондиҳандаҳои иҷтимоию - демографии Ҷумҳурии Тоҷикистон	6
§2. Самтҳои асосии сиёсати буҷетӣ	6
§3. Даромадҳои Буҷети давлатӣ	7
§4. Хароҷоти Буҷети давлатӣ	7
§5. Маълумот аз ҳисобот оид ба иҷроиши буҷет	9
§6. Қарзи давлатӣ	10
§7. Буҷетикунони гендерӣ	10
Боби II. Буҷети шаҳрвандӣ дар сатҳи буҷети ҷумҳуриявӣ	12
Боби III. Буҷети шаҳрвандӣ дар сатҳи буҷетҳои маҳаллӣ	12
§1. Нишондиҳандаҳои асосии рушди иқтисодию - иҷтимоии вилоят/ноҳия	13
§2. Даромад ва хароҷоти буҷети вилоятӣ, шаҳр ва ноҳияҳои тобеи вилоятӣ, шаҳри Душанбе ва ноҳияҳои он, шаҳр ва ноҳияҳои тобеи ҷумҳурий	13
§3. Маълумотҳо аз ҳисобот оид ба иҷроиши буҷет	15
§4. Гаронии сарбории қарзи давлатӣ ба буҷетҳои маҳаллӣ.....	16
Фасли III. Тартиби таҳия ва нашри буҷети шаҳрванд.....	16
Фасли IV. Ташкили мониторинг ва таҷрибаҳои пешрафтаи паҳн намудани буҷети шаҳрвандӣ	18

Фасли I. Муқаррароти умумӣ

1. Методологияи таҳия ва ҷойгиркунии буҷети шаҳрвандии Ҷумҳурии Тоҷикистон (минбаъд – методология) сохтор, мундариҷаи қисмҳои асосӣ, тартиб ва мӯҳлати таҳия ва нашри буҷети шаҳрвандии Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар шакли фаҳмо ва дастрас барои шаҳрвандон (минбаъд - буҷети шаҳрвандӣ) муайян менамояд.

2. Буҷети шаҳрвандӣ ҳуҷҷатест, ки аз ҷониби мақоми ваколатдори давлатии сатҳи дахлдор (ҷумҳуриявӣ ё маҳаллӣ) бо мақсади пешниҳоди маълумоти мухтасар ва дақиқ дар бораи ташаққул, тақсимоат ва истифодабарии маблағҳои буҷетӣ барои давраи муайяни соли молиявӣ таҳия карда мешавад.

3. Буҷети шаҳрвандӣ, ки дар асоси методологияи мазкур таҳия карда шудааст, ба баланд бардоштани шаффофияти ҷараёни буҷетӣ ва дастрасии маълумоти асосии буҷетӣ тавассути шинос намудани шаҳрвандон ба самтҳои асосии Буҷети давлатӣ мусоидат менамояд. Аз ҷумла, шаҳрвандон бо вазифаҳо ва самтҳои афзалиятноки сиёсати буҷетӣ, манбаъҳои даромад ва асосҳои хароҷоти буҷет, инчунин бо натиҷаҳои ба нақша гирифташуда ва ба даст овардашуда аз истифодаи маблағҳои буҷетӣ шинос карда мешаванд.

4. Буҷети шаҳрвандӣ аз ҷониби мақоми ваколатдори давлатӣ дар асоси **Қонуни тасдиқгардидаи Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи буҷети давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои соли молиявӣ»** таҳия ва тасдиқ карда мешавад.

5. Методологияи мазкур ҳуҷҷати роҳнамо буда, вобаста ба зарурат ва ворид гардидани тағйирот дар сохтори молияи давлатӣ ва таҷрибаи пешқадами ҷаҳонӣ, метавонад дигаргун карда шавад.

6. Буҷети шаҳрвандӣ аз ҷониби мақоми ваколатдори давлатии зерин таҳия ва тасдиқ карда мешавад:

- **дар сатҳи ҷумҳуриявӣ** (аз ҷумла дар сатҳи маълумоти ҷамъбастии Буҷети давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон) - мақомоти ваколатдори марказӣ оид ба банақшагирӣ/таҳияи буҷет, Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон.

- **дар сатҳи маҳаллӣ** - мақоми ваколатдори маҳаллӣ оид ба банақшагирӣ/таҳияи буҷет дар Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон ва шаҳру ноҳияҳои он, вилоятҳо, шаҳрҳо ва ноҳияҳои тобеи вилоят, шаҳри Душанбе ва ноҳияҳои он, шаҳрҳо ва ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ.

7. Буҷети шаҳрвандӣ дар асоси қарори мақомоти ваколатдори давлатӣ, аз ҷумла дар сурати ворид шудани тағйирот ба буҷети давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон, метавонад аз нав бозбинӣ шавад.

8. Ҳангоми таҳия ва нашри буҷаи шаҳрвандӣ истифодаи принципҳои буҷети давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон¹, тавсия дода мешавад, аз ҷумла:

¹ Закон Республики Таджикистан от 09.06.2011 г. №178 (ред. от 17.05.2018 г.) «О государственных финансах Республики Таджикистан» // ГИУП КОНУНИЯТ.

- **эътимодноӣ**- зарурати ба бучети шаҳрвандӣ ворид намудани маълумоти расмӣ дар бораи нишондиҳандаҳои асосии рушди иҷтимоию иқтисодӣ, инчунин маълумот дар бораи самтҳои афзалиятноки сиёсати бучет, сарчашмаҳои даромад ва асоснокии хароҷоти бучет, натиҷаҳои банақшагирифташуда ва ба даст овардашудаи маблағҳои бучетӣ дар назар дошта мешавад.

- **ошкорбаёнӣ** - дастрасии шаҳрвандон ба маълумоти бучет, ба истиснои маълумоти махфӣ, ки сирри давлатӣ мебошад ва инчунин дастрас будани хатмӣ чараёни бучет ба шумораи зиёди шаҳрвандон ва васоити ахбори омма дар назар дошта мешавад.

Дар баробари ин, принципҳои зеринро роҳандозӣ менамояд:

- **кифоягӣ** -маънои онро дорад, ки бучети шаҳрвандӣ бояд маълумоти пурраро барои ташаккули фаҳмиши шаҳрвандон дар бораи бучети давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон дошта бошад, ки зарурати истифода намудани адабиёти иловагиро дар ин самт бартараф мекунад.

- **фаҳмо будан** -маънои дуруст дарк намудани истилоҳҳои махсусро, аз ҷумла намунаҳои истифодаи амалиро дар бар мегирад.

- **аҳамиятноӣ**- маънои такмил додани маълумотҳоеро дар бучети шаҳрвандӣ дорад, ки онҳо бояд ба қонунгузори амалкунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон бо дар назардошти тағйиротҳо мувофиқат намояд.

- **саривактӣ** -маънои таъмини саривакт нашр кардани бучети шаҳрвандӣ дар сомонии расмӣ мақомоти ваколатдор оид ба таҳияи бучети шаҳрвандӣ, инчунин дар васоити ахбори умум ҷойгир кардани бучети шаҳрвандиро дорад.

Фасли II. Сохтор ва таркиби бучети шаҳрвандӣ

9. Тавсия дода мешавад, ки дар бучети шаҳрвандӣ маълумоти зерин, ки характери умумӣ доранд, дохил карда шавад:

- **луғати истилоҳоти махсусе**, ки дар чараёни бучет истифода мешаванд, ба монанди бучет, даромадҳо ва хароҷоти бучет, трансфертҳои байнибучетӣ, муносибатҳои байнибучетӣ, қарзи давлатӣ, каср / профитсита бучет, тавозуни бучет, бучети гендерӣ, фазои фискалӣ ва дигар истилоҳот ва мафҳумҳо бо назардошти шарҳ ва тафсири онҳо, мисли:

- **шарҳи** сохторӣ - маъмурию ҳудудии мақоми ваколатдори давлатӣ.

- **мавқеъ** дар рейтинги шаффофияти бучет.

- **андешаҳои шаҳрвандон** дар бораи иттилооти афзалиятнок барои онҳо, ки дар доираи бучети шаҳрвандӣ пешбинӣ мегардад, инчунин маълумот дар бораи сохтори таркибии бучети шаҳрвандӣ нашршуда бо мақсади муайян намудани дараҷаи кофӣ ва фаҳмо будани ин маълумот дар натиҷаи гузаронидани пурсишҳо.

Боби I. Бучети шаҳрвандӣ дар сатҳи маълумотҳои ҷамъбастии Бучети давлатӣ

10. Бучети шаҳрвандӣ дар сатҳи Бучети давлатӣ бо назардошти фаслҳои зерин таҳия карда мешавад (барои боз ҳам фаҳмо пешниҳод намудани маълумоти зерин истифодаи воситаҳои гуногуни визуализатсияи маълумот зарур мебошад):

§1. Нишондиҳандаҳои асосии макроиктисодӣ ва нишондиҳандаҳои иҷтимоию - демографии Ҷумҳурии Тоҷикистон

11. Маълумотро дар бораи нишондиҳандаҳои асосии макроиктисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯи нишондиҳандаҳои воқеӣ дар соли ҳисоботӣ, нишондиҳандаҳои дурнамо барои соли қорӣ ва ду соли минбаъдаи молиявӣ, ки сиёсати хароҷотҳои бучети давлатӣ, дурнамои маҷмӯи маҳсулоти дохилӣ ба ҳар сари аҳоли, меъёри таваррум, қурби миёнаи солони сомони нисбати доллари ИМА ва гардиши савдои хориҷиро дар бар мегирад.

12. Дар ин фасл инчунин нишондиҳандаҳои асосии иҷтимоию демографӣ, ба монанди андозаи ҳадди аққали зиндагӣ, нишондиҳанда барои ҳисобҳо, андозаи ҳадди аққал ва ҳадди миёнаи музди меҳнат, андозаи стипендия ва кӯмакпулиҳо, ҳадди аққал ва миёнаи нафақа, сатҳи бекорӣ ва таваллуди аҳоли пешбинӣ мегарданд.

§2. Самтҳои асосии сиёсати бучетӣ

13. Фасли мазкур маълумот дар бораи самтҳои асосии сиёсати бучетӣ, ки дар Паёми ҳарсолаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинӣ мешавад, дастуру супоришҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон пас аз мулоқот бо шаҳрвандон, стратегияҳо ва барномаҳои миллӣ, инчунин фармоишҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, пешниҳодҳои вакилони Маҷлиси миллӣ ва вакилони Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар бар мегирад.

14. Ин фасл инчунин раванди бучет, марҳилаҳои ташаккули бучети давлатӣ, иштирокчиён ва мӯҳлати тасдиқи онро тавсиф мекунад. Ғайр аз он, афзалиятҳои бучетии соҳаҳо, ки ҳангоми таҳияи бучет ба назар гирифта мешаванд ва инчунин маблағҳо барои маблағгузориҳои афзалиятҳои нави бучетӣ, ба ибораи дигар, дар бораи фосолаи фискалӣ маълумот пешниҳод менамояд.

15. **Фосолаи фискалӣ**- қисми маблағҳои бучети давлатӣ мебошад, ки барои маблағгузориҳои афзалиятҳои бучетии соҳаҳо барои давраи миёнамӯҳлат равона карда мешавад. Фосолаи фискалӣ дар сатҳи бучети давлатӣ ҳисоб карда мешавад ва бо формулаи зерин муайян карда мешавад:

$$\text{ФФ} = \text{К} + \text{ХУД} - \text{ББ} - \text{З},$$

(ФФ – миқёси фискалӣ, К – касри бучет, ХУД – Ҳаҷми умумии даромад, ББ – бучети базавӣ, З – Захираҳо (Фонди захиравии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва фонди пешбинишудаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон).

§3. Даромадҳои Бучети давлатӣ

16. Дар ин қисм маълумот дар бораи даромадҳои ба нақша гирифтаи бучети давлатӣ барои соли ҷорӣ ва ду соли минбаъдаи молиявӣ дар муқоиса бо солҳои гузашта пешбинӣ мегардад. Дар даромади умумии бучети давлатӣ маълумот оид ба даромадҳои ҷорӣ, грантҳо барои дастгирии бучет, қарзҳо ва маблағҳои махсуси ташкилотҳои бучетӣ инъикос карда мешавад.

17. Илова бар ин, ҳиссаи андозхоро (масалан, андоз аз даромад, андоз аз арзиши иловашуда, пардохтҳои гумрукӣ, аксизҳо, андозҳо барои истифодаи захираҳои табиӣ ва дигар захираҳо) дар ҳаҷми умумии даромади бучети давлатӣ ба таври алоҳида таҳлил кардан лозим аст.

§4. Харочоти Бучети давлатӣ

18. Дар баҳши мазкур маълумот дар бораи харочоти бучети давлатӣ дар самтҳои афзалиятноки соли ҷорӣ ва ду соли молиявии минбаъдаи банақшагирӣ дар муқоиса бо солҳои гузашта нишон дода мешавад. Ҳангоми таҳлил ҳамаи харочоти бучети давлатӣ ба харочоти ҷорӣ ва капиталӣ ғурӯҳбандӣ карда мешаванд.

19. Харочоти ҷорӣ як қисми харочоти бучет мебошад, ки барои фаъолияти ҷорӣ мақомоти ҳокимияти давлатӣ, мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, ташкилотҳои бучетӣ ва дастгирии давлат ба дигар сатҳҳои бучетҳо (аз ҷумла ташкилотҳои ғайрибучетӣ) пешбинӣ шудааст. **Ҳангоми тавсиф кардани харочоти ҷорӣ бояд ба пешбинӣ гардидани маблағҳо ба аҳоли, масалан, ба пардохти нафақа ва кӯмакпулиҳо, стипендия ва ҷубронпулиҳое, ки бевосита барои қонё кардани табобати онҳо равона карда мешаванд, диққати махсус дод.** Харочоти капиталӣ (асосӣ) бошанд, як қисми харочоти бучет мебошанд, ки рушди иншоотҳои мавҷуда аз қабili азнавсозӣ, сохтмони иншооти нав, ба монанди роҳҳо, иншоотҳои соҳаи маориф ва тандурустӣ, кубурҳои газ, хоҷагии манзилӣ, биноҳои маъмурӣ ва харидаи таҷҳизоту нақлиётро дар бар мегирад. Бо ибораи дигар, **харочоти капиталӣ ин як ҳиссаи захираҳои молиявие аст, ки ба барномаҳо ва лоиҳаҳои мухталиф, фаъолиятҳои илмӣ ва дороиҳо барои рушди инфрасохтори иҷтимоӣ иқтисодии кишвар равона шуда, ба манфиати ҷомеа барои давраи дарозмӯҳлат пешбинӣ гардидааст.** Бояд қайд кард, ки ҳангоми таҳлили харочоти умумии бучети давлатӣ ҳамаи манбаъҳои ташаккул, аз ҷумла маблағҳои бучетӣ, маблағҳои махсуси ташкилотҳои бучетӣ, грантҳо ва қарзҳо ба назар гирифта мешаванд. Ғайр аз ин, ҳангоми таҳлили харочоти бучети давлатӣ аз рӯи соҳаҳо бояд тамоми ҳаҷми маблағгузорӣ мутобиқи ҳадди ниҳии харочоти соҳаҳо таҳлил карда шавад,

инчунин ҳангоми таҳлил бояд гурӯҳбандиҳои хароҷоти буҷетӣ (вазифавӣ, иқтисодӣ, идоравӣ, барномавӣ ва гурӯҳбандӣ аз рӯи манбаҳои маблағгузорӣ) истифода карда шавад.

20. Ҳангоми тавсифи ҳаҷми умумии хароҷоти буҷет, ки ба соҳаҳои иҷтимоӣ равона мешаванд, бояд дар хотир дошт, ки самти муҳими он татбиқи ҳадафҳои мебошад, ки қаблан қабул гардида, барои баланд бардоштани неқӯаҳволии шаҳрвандон равона шудаанд. Аз ин рӯ, тавсия дода мешавад, ки диққати махсус ба он фаъолиятҳои дода шавад, ки давомнокии ҳаёти солими аҳолиро баланд мебардоранд, дастгирии иҷтимоии бехтаршавӣ ва офиятбахшии маъҷубон ва рӯҳан афсурдагонро фароҳам оварда, барои таҳсилоти хушсифати тамоми одамон, аз ҷумла маъҷубон шароити зарурӣ фароҳам меоварад. Аммо ҳангоми муайян намудани ҳаҷми хароҷоти буҷет (ҳам дар соҳаи иҷтимоӣ ва ҳам дар соҳаҳои воқеии иқтисодиёт) набояд фаромӯш кард, ки афзалиятҳои буҷетии соҳаҳо барои ҳар як марҳилаи буҷетӣ барои давраи мушаххаси вақт муайян карда шудаанд, аз ин лиҳоз баъзеи онҳо ҳамчун намуна пешниҳод карда мешаванд.

21. Дар соҳаи **тандурустӣ** бештар ба чунин хароҷот, масалан, хароҷот барои таъмини кафолатҳои кӯмаки ройгони тиббӣ, сохтмон ва барқарорсозии иншоотҳои тиббӣ, инчунин хариди дастгоҳҳои тиббӣ ва доруворӣ диққати махсус дода мешавад.

22. Дар соҳаи **маориф**, маълумот дар бораи хароҷоти буҷет барои сохтмон ва таҷдиди шаклҳои гуногуни муассисаҳои таълимӣ, ба монанди кӯдакистонҳо, мактабҳо, муассисаҳои таҳсилоти ибтидоӣ ва миёнаи касбӣ, муассисаҳои таҳсилоти олӣ, тарбияи мутахассисони дорои маълумоти олӣ, таълиму тарбияи томактабӣ, таъмини дастгирии иҷтимоии донишҷӯён дар доираи фармоиши давлатии таълимӣ.

23. Дар соҳаи **ҳифзи иҷтимоии аҳоли** ба ғайр аз маълумот дар бораи хароҷоти маблағҳои буҷетӣ барои дастгирии иҷтимоӣ (бинобар беморӣ, маъҷубӣ, пиронсолӣ, аз даст додани саробон, бекорӣ, инчунин пардохтҳои хармоҳаи пулӣ ба категорияи алоҳидаи шаҳрвандон) инчунин тавсия дода мешавад, ки масалан, дар бораи барномаҳо ва лоиҳаҳо, ки ба ташкили системаи нигоҳубини дарозмуддати пиронсолон ва маъҷубон тавассути пешниҳоди хидматҳои мутавозини иҷтимоӣ ва хизматрасонии тиббӣ дар хона, дар ҳолати қисман дар беморхона ва дар беморхона будан бо иштироки парасторон ва ҳамшираҳои шафқат пешбинӣ карда мешавад.

24. Дар соҳаи **фарҳанг, варзиш ва сайёҳӣ** самтҳои афзалиятноки хароҷоти маблағҳои буҷетиеро нишон додан зарур аст, ки дар ин соҳаҳо барои чорабиниҳои мушаххас дар соли чорӣ ва ду соли минбаъдаи молиявӣ пешбинӣ гардидаанд.

25. Маълумот дар бораи хароҷоти буҷети давлатӣ барои лоиҳаҳо ва барномаҳои дар соҳаи **таъмини об** нигаронида шуда, ба баланд бардоштани сифати оби нӯшокӣ барои аҳоли, аз ҷумла барои сокинони нуқтаҳои аҳолинишини дорои системаҳои муосири мутамаркази обтаъминкунӣ, пешбинӣ карда мешавад.

26. Инчунин дар бораи хароҷоти бучети давлатӣ барои таъминоти **инфрасохтори энергетикӣ ва нақлиётӣ**, хоҷагии манзилию коммуналӣ барои ҳар як сохтори маъмурию ҳудудӣ дар алоҳидагӣ иттилоъ дода мешавад. Маълумот дар бораи трансфертҳои ҷудошуда бо назардошти тақсими ҳудудӣ ва самтҳои калидии он дар соли молиявӣ ва ду соли минбаъдаи он бо дарназардошти динамикаи тағирёбии онҳо нисбат ба солҳои гузашта таҳлил карда мешавад.

§5. Маълумот аз ҳисобот оид ба иҷроиши бучет

27. Қисми мазкур маълумоти мушаххасро оид ба иҷрои ҳадафҳо ва вазифаҳои мушаххас дар бар мегирад, ки бо дарназардошти иҷрои натиҷаҳои муҳимтарини дар барномаҳои бучетӣ пешбинӣ гардидаанд. Ҳангоми навиштани ин бахш, ҳамаи нишондиҳандаҳои дар қисматҳои қаблӣ номбаршударо ба назар гирифта, маълумотро дар бораи даромадҳо ва хароҷоти бучет ва натиҷаҳои воқеан ба даст омада муқоиса карда, сабабҳои иҷро накардани онҳо, агар вучуд дошта бошад, тавсиф карда мешавад. Ғайр аз он, дар бораи натиҷаҳои дар доираи барномаҳои давлатӣ ва соҳавии Ҷумҳурии Тоҷикистон (ҳам дар соҳаҳои иҷтимоӣ ва воқеии иқтисодиёт) ба даст омада, шарҳи мухтасар дода мешавад.

28. **Пешниҳоди маълумот дар бораи натиҷаҳои ба даст овардаи барномаҳои гуногун муҳим арзёбӣ мегардад, зеро онҳо бояд аз нуқтаи назари манфиатҳои шаҳрвандон пешниҳод карда шаванд, на аз ниҳодҳои давлатӣ.** Ҳангоми тавсиф кардани натиҷаи бевоситаи барномаҳои бучетӣ (нишондиҳандаи ҳисобшаванда, ки бояд фавран аз ҳисоби истифодаи маблағҳои бучетӣ ба даст оварда шавад), масалан, дар бораи “шумораи лабораторияҳои сайёри мобилӣ, афзоиши роҳҳои асфалтпӯш, шумораи кормандони соҳаи тибие, ки аз курсҳои тайёрӣ гузаштаанд, ҳиссаи заноне, ки ба фаъолияти соҳибкории хурд ва миёна машғул мебошанд ва ғайра маълумот дода мешавад.

29. Барои тавсиф кардани натиҷаи ниҳоии барномаҳои бучетӣ (миқдоран чен кардани сатҳи ноил гардидан ба ҳадафи нақшаи стратегӣ, барномаи рушди минтақа ва / ё барномаи бучетӣ, ки ба вазъи иҷтимоӣ таъсир мерасонад), масалан, "афзоиши ҳиссаи таъминшавии аҳоли бо лабораторияҳои сайёр, кам кардани садамаҳои нақлиётӣ, кам шудани шумораи беморон, ки такроран ба муассисаҳои тиббӣ муроҷиат меkunанд, баланд бардоштани нақши иқтисодии занҳо дар ҷомеа ва иштироки занони соҳибкор дар барномаҳои давлатӣ ва дастгирии соҳибкорӣ ва ғайра", вобаста ба талаботи шаҳрвандон, тавсияҳои аз ҷониби Палатаи ҳисоби Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба натиҷаҳои санҷиш дар соли ҳисоботии молиявӣ додашударо, пешниҳод кардан мумкин аст.

§6. Қарзи давлатӣ

30. Маълумот дар бораи қарзи берунаи номиналии давлатӣ, қарзи дохилии давлатӣ, инчунин таносуби қарзи берунаи давлатӣ нисбат ба маҷмуи маҳсулоти дохилӣ ва хизматрасонии қарзи давлатиро инъикос мекунад. Тавсия дода мешавад, ки сатҳи гаронии қарзро ба буҷети мақоми ваколатдори давлатӣ, аз рӯи сохтори таркибии ӯҳдадориҳои қарзӣ таҳлил намуда, нишон диҳанд. Бо дарназардошти он, ки сабаби асосии ба вучуд омадани касри буҷет қарзи давлатӣ мебошад, тавсия дода мешавад, ки манбаъҳои маблағгузори касри буҷет дар алоҳидагӣ таҳлил карда шавад.

§7. Буҷетикунони гендерӣ

31. Бояд қайд намуд, ки самти асосии фаъолият оид ба таъмини имкониятҳои баробар ва паст кардани нобаробарии иҷтимоӣ, қорӣ намудани буҷетикунони гендерӣ дар раванди буҷет мебошад², ки тӯли солҳои охир Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ба шаффофият ва ҳисоботдиҳии буҷет ҳамчун ҷузъи ҷудонашавандаи пешбурди ислоҳот дар соҳаи идоракунии молияи давлатӣ диққати махсус зоҳир намуда истодааст. Аз ин рӯ, тақсими гендерии буҷет имкон медиҳад, ки то чӣ андоза даромад ва хароҷоти он, талаботи занон ва ҳам мардонро дар категорияҳои гуногуни иҷтимоӣ ва синну сол қонеъ мегардонад ва ба ин васила шаффофият ва ҳисоботдиҳии даромад ва хароҷот афзоиш ёфта, ба ноил шудан ба баробарии гендерии ҷомеа мусоидат менамояд.

32. Ҳангоми пешниҳоди маълумот аз рӯи таснифоти гендерӣ бояд дар назар дошт, ки ҳадафи буҷети гендерӣ муқоисаи шумораи занон ва мардон дар хизмати давлатӣ ё шумораи занони мансабдор, андозаи музди меҳнати онҳо, инчунин ба ҳисоб гирифтани корхонаҳое, ки ба занҳо тааллуқ дорад ва ё занҳое, ки барои хариди давлатӣ шартномаҳои давлатӣ ба имзо расонидаанд ва муносибати ҳамаҷонибаи гендериро дар соҳаи буҷет истифода мебаранд намебошад, балки маҳз бо фарогирии ҷузъиёт ва механизми гендерии буҷет дар ҳамаи соҳаҳои сиёсат ва дар ҳама сатҳҳои буҷет дар назар дошта мешавад.³

33. Ҳамин тариқ, барои пешниҳод намудани маълумот аз рӯи тақсими гендерӣ, бояд механизми мукамал намудаи танзими гендерии (фарогирии соҳаҳои ҳуқуқӣ, ташкилӣ, иқтисодӣ ва инчунин ворид намудани нишондиҳандаҳои гендерӣ дар идоракунӣ, аз ҷумла барномаҳо, лоиҳаҳо, нақшаҳо, баҳогузориҳои фаъолияти тамоми вазорату идораҳо), буҷет, ки

² Қарори Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 01.12. 2016с. №636 ва аз 28.12. 2016 с. №678 «Оид ба тасдиқи Стратегияи рушди миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030» ва «Оид ба тасдиқи Барномаи рушди миёнамӯҳлати Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2016-2020» // ГИУП КОНУНИЯТ.

³ Гендерное бюджетирование и репродуктивные права женщин: подборка материалов. Фонд ООН в области народонаселения и Фонд развития женщин ООН. Нью Йорк: UNFPA и UNIFEM, 2006.

фарогири принципҳои шаффофият ва дастгирии қонунгузорӣ дар шакли қабули қонунҳои дахлдор, ба монанди қонун дар бораи ҳамроҳ кардани экспертизаи гендерӣ дар қабули қарорҳо дар ҳама сатҳҳо, стандартҳои иҷтимоӣ ва стандартҳои молиявӣ мебошанд, бо дарназардошти ҷавобгӯӣ будан бо унсури гендерӣ дар назар дошта мешавад.

34. Дар дигар ҳолатҳо тавсия дода мешавад, ки таҳлили буҷет бо таъя намуდან ба бахшҳо, ки ҳар кадоми онҳо дорои нишондодҳо / нишондиҳандаҳои алоҳидаи он мебошанд (таҳлили хароҷоти буҷет бо назардошти оқибатҳои иҷтимоии онҳо ба мардон ва занон, таҳлили даромад ва пардохтҳои гуногун, ки барои гурӯҳи муайяни мардон ва занон пешбинӣ шудаанд) ва таҳлили сиёсати амалкунанда бо таваҷҷуҳ ба элементҳои гендерӣ пешбинӣ карда шавад.⁴.

35. Бояд дар назар дошт, ки айни замон дар омода намудани тамоми маълумот аз рӯи буҷети гендерӣ эҳтимол аст, ки мушкилӣ пайдо шавад, чунки дар сохтори он, ба истиснои нишондиҳандаи ба ном «занон», ба монанди кӯмакпулӣ барои ҳомиладорӣ ва таваллуд, кӯмакпулӣ барои нигоҳубини кӯдак ва дигар пардохтҳо барои модарон, дар буҷет маълумоти дигареро дидан душвор хоҳад буд. Аз ин рӯ, бо назардошти он ки хусусияти асосии буҷети гендерӣ ин нишондиҳандаҳои асосии он мебошад, дастрас намудани маълумоте ба тариқи ғайримустақим зарур аст, ки фоизи ҳавасмандӣ ва ҷалби занонро дар ин ё он соҳа, ки тавассути буҷет ба танзим дароварда мешаванд, нишон медиҳанд.

36. Бо ин мақсад истифода намудани системаи ченкунии мавҷудаи нишондиҳандаҳои гендерӣ тавсия дода мешавад, ки тибқи он хароҷотҳои буҷетӣ барои хизматрасонии иҷтимоии давлатӣ ва минбаъд барои мониторинги буҷети гендерӣ гурӯҳбандӣ карда шавад, масалан онҳоро метавон бо чунин тарз гурӯҳбандӣ намоем⁵:

- а. Нишондиҳандаҳои мустақими иҷтимоӣ, ки дар буҷет тасдиқ шудаанд (хароҷоти соҳаҳои иҷтимоӣ, болоравии тарифҳои соҳаҳои буҷетӣ, болоравии тарифҳои нерӯи барқ, хизматрасониҳои хоҷагии манзилию коммуналӣ, нақлиёт ва ғайра).
- б. Нишондиҳандаҳои мустақими иҷтимоӣ дар дурнамоиҳои рушди иҷтимоию иқтисодии соли молиявӣ (музди миёнаи меҳнат аз рӯи соҳаҳои иқтисодиёт, нафақаи миёна, шумораи бекорон ва бекорони ба кайд гирифташуда, давомнокии умр аз рӯи ҷинс ва ғайра).
- в. Нишондиҳандаҳои ҳассоснокии хароҷоти буҷети гендерӣ вобаста ба даромадҳои аҳоли (таносуби ҳадди аққали музди меҳнат ба андозаи

⁴ Фофанова К.В. Гендерный бюджетный анализ: подходы и практика // Журнал исследования социальной политики. 2006. № 4(3). С. 381-396.

⁵ Ржаницина Л. С. Методология гендерного бюджета: (основные положения с учетом реформ управления в Российской Федерации) // О перераспределении полномочий по уровням власти: обсуждение проекта ЮНИФЕМ «Гендерные бюджеты в России» — 2005. URL: <http://www.owl.ru/rights/discussion2004/methodology.htm>

хадди аккали зиндагӣ, афзоиши нафақа, кумакпулиҳо ва пардохтҳои яквакта ба занон ва ғайра).

- г. Нишондиҳандаҳои ҳифзи иҷтимоии аҳоли, занон ва кӯдакон дар доираи умумии моддаҳои хароҷоти бучет (пардохтҳои ҷубронпулӣ ба нафақахӯрон ва кӯдакон бар ивази имтиёзҳои моддӣ, хадамоти ройгон ва имтиёзнок барои ҳифзи модар ва кӯдак, рушди муассисаҳои иҷтимоӣ, чораҳои иҷтимоӣ барои аҳоли аз рӯи минтақаҳо ва ғайра) .
- д. Нишондиҳандаҳои баробарии гендерӣ (таносуби музди меҳнати мардон ва занон, маблағҳои бучетӣ вобаста ба пешгирии бекорӣ, хароҷоти бучет барои таҳсилоти касбӣ (ибтидоӣ, миёнаи олӣ, бо ғоизи занон дар муассисаҳои таълимӣ), барномаи дастгирии соҳибкории хурд, ғоизи занҳои соҳибкор, ғоизи занҳо дар ҳама сатҳҳои идоракунӣ, бо нишон додани роҳбарони сатҳи болоӣ ва ғайра).
- е. Барномаҳои давлатӣ ва минтақавӣ барои занон ва кӯдакон (оид ба паст кардани сатҳи ғавти кӯдакон ва модарон, чораҳо барои یتимон, кӯдакони имконияташон маҳдуд, бесаробон ва дигар барномаҳои ба ҳифзи иҷтимоӣ нигаронидашуда).
- ж. Стандартҳои иҷтимоӣ ва меъёрҳои молиявӣ, ки аз рӯи ҷинс ва синну сол фарқ мекунанд (дар соҳаи хизматрасонии давлатӣ).

Боби II. Бучети шаҳрвандӣ дар сатҳи бучети ҷумҳуриявӣ

37. Бучети шаҳрвандӣ дар сатҳи ҷумҳуриявӣ аз рӯи бахшҳои дар банди зер овардашуда ташаккул меёбад.

38. Маълумотро дар бораи даромад ва хароҷоти бучети ҷумҳуриявӣ дар соли ҷорӣ ва ду соли минбаъдаи молиявӣ ба нақша гирифташуда, дар муқоиса бо солҳои қаблӣ, бо назардошти муносибатҳои байнибучетӣ дар бар мегирад. Дар даромадҳои бучети ҷумҳуриявӣ маълумот дар бораи даромадҳои андозӣ (андоз аз даромад, андоз аз арзиши иловашуда, пардохтҳои гумрукӣ, аксизҳо, андозҳо барои истифодаи захираҳои табиӣ ва ғайраҳо); даромадҳои ғайриандозӣ (даромадҳо аз моликияти ҷумҳуриявӣ, ҷаримаҳо, санксияҳо), трансфертҳо (трансфертҳо ба бучетҳои вилоятӣ, бучетҳои шаҳрҳо ва ноҳияҳо, пойтахт ва ғайра) инъикос карда мешавад. Дар қисми хароҷотҳои бучети ҷумҳуриявӣ, хароҷот барои самтҳои афзалиятноки соли ҷорӣ ва ду соли минбаъдаи молиявӣ дар муқоиса бо солҳои қаблӣ, масалан, сохтмони иншооти муҳими иҷтимоӣ, татбиқи барномаҳои муҳими ҳифзи иҷтимоӣ, маблағгузориҳои соҳаи саноат ва истеҳсолот таҳлил карда мешавад.

Боби III. Бучети шаҳрвандӣ дар сатҳи бучетҳои маҳаллӣ

39. Бучетҳои шаҳрвандӣ дар сатҳи вилояти Суғд, вилояти Хатлон, Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон, шаҳри Душанбе, инчунин шаҳрҳо ва ноҳияҳои тобеи ҷумҳуриявӣ алоҳида таҳия карда мешаванд. Бучети

шаҳрвандӣ аз рӯи шаҳрҳо ва ноҳияҳои тобеи вилоят, инчунин ноҳияҳои шаҳри Душанбе дар алоҳидагӣ вобаста ба хусусиятҳои хоси буҷетҳои худ таҳия карда мешаванд.

40. Буҷети шаҳрвандӣ дар сатҳи маҳал аз рӯи зерсохторҳои зерин ташаккул меёбанд (барои пешниҳод намудани маълумоти дар поён омада, истифодаи воситаҳои гуногуни визуализатсияи маълумот зарур мебошад):

§1. Нишондиҳандаҳои асосии рушди иқтисодию - иҷтимоии вилоят/ноҳия

41. Маълумотро дар бораи нишондиҳандаҳои асосии рушди иҷтимоию иқтисодӣ дар сатҳи вилоятҳо, шаҳрҳо ва ноҳияҳои тобеи вилоят, шаҳри Душанбе ва ноҳияҳои он, шаҳрҳо ва ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ аз рӯи нишондиҳандаҳои воқеӣ дар соли ҳисоботӣ ва нишондиҳандаҳои ба нақша гирифташудаи соли ҷорӣ бо дарназардошти ду соли минбаъдаи молиявӣ, ки дар бораи сиёсати хароҷотҳои буҷетӣ маълумоти умумӣ медиҳанд, инчунин сатҳи дурнамои маҷмӯи маҳсулоти минтақавӣ дар муқоиса бо солҳои гузашта пешниҳод менамояд.

Ин фасл, инчунин нишондиҳандаҳои асосии иҷтимоию демографӣ, ба монанди нишондиҳандаҳои барои ҳисобҳо, андозаи музди меҳнати ҳадди аққал ва миёнаи меҳнат, андозаи идропулӣ ва кӯмакпулӣ ва инчунин андозаи ҳадди ақали нафақахоро дар бар мегирад.

§2. Даромад ва хароҷоти буҷети вилоятӣ, шаҳр ва ноҳияҳои тобеи вилоятӣ, шаҳри Душанбе ва ноҳияҳои он, шаҳр ва ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ

42. Дар ин фасл маълумот дар бораи даромад ва хароҷоти ба нақша гирифтаи буҷетҳои вилоятӣ (инчунин шаҳрҳо ва ноҳияҳои тобеи вилоят, шаҳри Душанбе ва ноҳияҳои он, шаҳрҳо ва ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ) барои соли ҷорӣ ва ду соли минбаъдаи молиявӣ дар муқоиса бо солҳои гузашта, бо назардошти муносибатҳои байнибуҷетӣ оварда мешавад.

43. Дар даромадҳои буҷети вилоятӣ (инчунин шаҳрҳо ва ноҳияҳои тобеи вилоят, шаҳри Душанбе ва ноҳияҳои он, шаҳрҳо ва ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ) маълумотро дар бораи воридоти андозҳо (андози даромад, андози иҷтимоӣ, андоз аз истифодаи захираҳои табиӣ ва дигар захираҳо); даромадҳои ғайриандозӣ (даромадҳо аз амволи мақомоти маҳаллӣ, даромадҳо аз фурӯши воситаҳои асосӣ, ҷаримаҳо, муҷозот) инъикос менамоянд; трансфертҳо (трансфертҳо аз буҷети ҷумҳуриявӣ / вилоятӣ ва ғайра) пешбинӣ карда мешаванд.

44. Дар баҳши хароҷотҳои буҷети ҷумҳуриявӣ (инчунин шаҳрҳо ва ноҳияҳои тобеи вилоят, шаҳри Душанбе ва ноҳияҳои он, шаҳрҳо ва ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ) самтҳои афзалиятноки буҷет барои соли ҷорӣ ва ду соли минбаъдаи молиявӣ ба нақша гирифташуда дар муқоиса бо солҳои қаблӣ

таҳлил карда мешавад, масалан, сохтмони иншооти муҳими иҷтимоӣ, татбиқи барномаҳои муҳими иҷтимоӣ, маблағгузори саноат ва истеҳсолот.

Вилоятҳо, шаҳрҳо ё ноҳияҳои субвенсионӣ / дотатсионӣ бояд ҳиссаи худро дар даромад ва хароҷоти буҷетҳои маҳаллӣ нишон диҳанд.

45. Бояд қайд намуд, ки дар **соҳаи иҷтимоӣ** афзалияти муҳим татбиқи ҳадафҳои мебошанд, ки қаблан қабул шудаанд ва барои баланд бардоштани неқӯаҳволии шаҳрвандон равона шудаанд.

46. Аз ин рӯ, дар сатҳи буҷети ҷумҳуриявӣ тавсия дода мешавад, ки диққати махсус ба он самтҳои равона шавад, ки давомнокии ҳаёти солими аҳолиро баланд мебардоранд, дастгирии иҷтимоии бехтаршавӣ ва офиятбахшии маъҷубон ва рӯҳан афсурдагонро таъмин намуда, барои таҳсилоти хушсифати тамоми одамон, аз ҷумла маъҷубон шароити зарурӣ фароҳам меоварад. Аммо, ҳангоми муайян намудани ҳаҷми хароҷоти буҷет (ҳам дар соҳаи иҷтимоӣ ва ҳам дар соҳаҳои воқеии иқтисодиёт) набояд фаромӯш кард, ки афзалиятҳои буҷетии соҳаҳо барои ҳар як марҳилаи буҷетӣ барои давраи мушаххаси вақт муайян карда шудаанд, аз ин лиҳоз баъзеи онҳо ҳамчун намуна пешниҳод мешаванд.

47. Дар **соҳаи тандурустӣ** бештар ба чунин хароҷотҳо масалан, хароҷот барои таъмини кафолатҳои кӯмаки ройгони тиббӣ, сохтмон ва барқарорсозии иншоотҳои тиббӣ, инчунин хариди дастгоҳҳои тиббӣ ва доруворӣ диққати махсус дода мешавад.

48. Дар **соҳаи маориф**, маълумот дар бораи хароҷоти буҷет барои сохтмон ва таҷдиди шаклҳои гуногуни муассисаҳои таълимӣ, ба монанди кӯдакистонҳо, мактабҳо, муассисаҳои таҳсилоти ибтидоӣ ва миёнаи касбӣ, муассисаҳои таҳсилоти олӣ, тарбияи мутахассисони дорои маълумоти олӣ, таълиму тарбияи томактабӣ, таъмини дастгирии иҷтимоии донишҷӯён дар доираи фармоиши давлатии таълимӣ.

49. Дар соҳаи **ҳифзи иҷтимоии аҳоли ба ғайр** аз маълумот дар бораи хароҷоти маблағҳои буҷетӣ барои дастгирии иҷтимоӣ (бинобар беморӣ, маъҷубӣ, пиронсолӣ, аз даст додани саробон, бекорӣ, инчунин пардохтҳои ҳармоҳаи пулӣ ба категорияи алоҳидаи шаҳрвандон) инчунин тавсия дода мешавад, ки масалан, дар бораи барномаҳо ва лоиҳаҳо, ки ба ташкили системаи нигоҳубини дарозмуддати пиронсолон ва маъҷубон тавассути пешниҳоди хидматҳои мутавозини иҷтимоӣ ва хизматрасонии тиббӣ дар хона, дар ҳолати қисман дар беморхона ва дар беморхона будан бо иштироки парасторон ва ҳамшираҳои шафқат пешбинӣ карда шаванд.

50. Дар **соҳаи фарҳанг, варзиш ва сайёҳӣ** самтҳои афзалиятноки хароҷоти маблағҳои буҷетиро, ки дар ин соҳаҳо барои чорабиниҳои мушаххас дар соли чорӣ ва ду соли минбаъдаи молиявӣ пешбинӣ гардидаанд, нишон додан зарур аст.

51. Маълумот дар бораи хароҷоти буҷет барои лоиҳаҳо ва барномаҳои дар **соҳаи таъмини об** нигаронида шуда, ки ба баланд бардоштани сифати оби нӯшокӣ барои аҳоли, аз ҷумла барои сокинони нуктаҳои аҳолинишини дорои системаҳои муосири мутамаркази обтаъминкунӣ, пешбинӣ карда шавад.

52. Инчунин дар бораи хароҷоти буҷет барои таъминоти **инфрасохтори энергетикӣ ва нақлиётӣ**, хоҷагии манзилию коммуналӣ барои ҳар як сохтори маъмурию ҳудудӣ дар алоҳидагӣ иттилоъ дода шавад. Маълумот дар бораи трансфертҳои ҷудошуда бо назардошти тақсимои ҳудудӣ ва самтҳои калидии он дар соли молиявӣ ва ду соли минбаъдаи он бо дарназардошти динамикаи тағирёбии онҳо нисбат ба солҳои гузашта таҳлил карда мешавад.

§3. Маълумотҳо аз ҳисобот оид ба иҷроии буҷет

53. Қисми мазкур маълумотҳои мушаххасро оид ба иҷроии ҳадафҳо ва вазифаҳои мушаххас, бо дарназардошти иҷроии натиҷаҳои муҳимтарини дар барномаҳои буҷетӣ пешбинӣ гардида, дар бар мегирад. Ҳангоми навиштани ин бахш, ҳамаи нишондиҳандаҳои дар қисматҳои қаблӣ номбаршударо ба назар гирифта, маълумот дар бораи даромадҳо ва хароҷоти буҷет ва натиҷаҳои воқеан ба даст омадаро муқоиса карда, сабабҳои иҷро накардани онҳо, агар вуҷуд дошта бошад, тавсиф карда мешавад. Илова бар ин, шарҳи мухтасари натиҷаҳои ба даст омада дар доираи барномаҳои буҷетӣ, ки ба татбиқи як қатор фаъолиятҳо дар доираи барномаҳои рушди ноҳияҳо ё шаҳр нигаронида шудаанд, оварда мешавад.

54. **Пешниҳоди маълумот дар бораи натиҷаҳои ба даст овардаи барномаҳои гуногун муҳим арзёбӣ мегардад, зеро онҳо бояд аз нуқтаи назари манфиатҳои шаҳрвандон пешниҳод карда шаванд, на аз ниҳодҳои давлатӣ.** Ҳангоми тавсиф кардани натиҷаи бевоситаи барномаҳои буҷетӣ (нишондиҳандаи ҳисобшаванда, ки бояд фавран аз ҳисоби истифодаи маблағҳои буҷетӣ ба даст оварда шавад), масалан, дар бораи “шумораи лабораторияҳои сайёри мобилӣ, афзоиши роҳҳои асфалтпуш, шумораи кормандони соҳаи тиб, ки аз курсҳои таъри гузаштаанд, ҳиссаи заноне, ки ба фаъолияти соҳибкорӣ хурд ва миёна машғул мебошанд ва ғайра маълумот додан зарур аст.

55. Барои тавсиф кардани натиҷаи ниҳоии барномаҳои буҷетӣ (миқдоран чен кардани сатҳи ноил гардидан ба ҳадафи нақшаи стратегӣ, барномаи рушди минтақа ва / ё барномаи буҷетӣ, ки ба вазъи иҷтимоӣ таъсир мерасонад), масалан, "афзоиши ҳиссаи таъминшавии аҳоли бо лабораторияҳои сайёр, кам кардани садамаҳои нақлиётӣ, кам шудани шумораи беморон, ки такроран ба муассисаҳои тиббӣ муроҷиат мекунанд, баланд бардоштани нақши иқтисодии занҳо дар ҷомеа ва иштироки занони соҳибкор дар барномаҳои давлатӣ ва дастгирии соҳибкорӣ ва ғайра.", вобаста ба талаботи шаҳрвандон, тавсияҳои аз ҷониби Палатаи ҳисоби Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба натиҷаҳои санҷиш дар соли ҳисоботии молиявӣ додашударо, пешниҳод кардан мумкин аст.

56. Ҳангоми таҳлили хароҷоти буҷетҳои маҳаллӣ аз рӯи соҳаҳо гуруҳбандиҳои хароҷоти буҷетӣ (вазифавӣ, иқтисодӣ, идоравӣ, барномавӣ

(пас аз тасдиқ ва иҷро дар сатҳи маҳаллӣ. Минтақавӣ)⁶ ва гурӯҳбандӣ аз рӯи манбаи маблағгузорию истифода бурдан зарур аст.

§4. Гаронии сарбории қарзи давлатӣ ба буҷетҳои маҳаллӣ

57. Дар ин фасл тавсия дода мешавад, ки сатҳи гаронии қарз ба буҷети мақоми ваколатдори давлатӣ ва сохтори қарзро аз рӯи ӯҳдадорихои қарзӣ ва инчунин касри буҷетҳои маҳаллӣ инъикос намоем. Дар ҳолати бо **каср будани буҷети маҳаллӣ** таҳлили имкониятҳои маблағгузорию онро дар чараёни иҷроиши буҷет низ нишон додан зарур мебошад.

Фасли III. Тартиби таҳия ва нашри буҷети шаҳрванд

58. Буҷети шаҳрвандӣ аз ҷониби мақомоти ваколатдори давлатӣ таҳия ва нашр карда мешавад.

Мақомоти ваколатдори давлатӣ дар **сатҳи ҷумҳуриявӣ** (ва дар сатҳи маълумоти умумии буҷети давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон) воҳидҳои сохтори Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз ҷумла Сарраёсати буҷаи давлатӣ, Сарраёсати сиёсати андоз ва пардохтҳои давлатӣ, Сарраёсати қарзи давлатӣ ва ҷалби инвеститсияи давлатӣ ва Сарраёсати сиёсати буҷет дар соҳаҳои воқеии иқтисодиёт ба шумор мераванд.

59. Мақомоти **ваколатдор дар сатҳи маҳалло** Сарраёсати молияи вилояти Суғд, вилояти Хатлон, Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон ва шаҳри Душанбе, инчунин Раёсатҳои молияи шаҳру ноҳияҳои ҷумҳурӣ ба шумор мераванд.

60. Тавсия дода мешавад, ки буҷети шаҳрвандӣ дар **давоми 30 рӯзи тақвимӣ** пас аз тасдиқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи Буҷети давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон, дар **сомонаии расмӣ мақомоти ваколатдор** бо забонҳои давлатӣ ва русӣ (нусхаи англисӣ низ афзалиятнок доништа мешавад) ва **инчунин дар ВАО нашр карда шавад**.

61. Дар сурати ворид гардидани тағйиру иловаҳо ба Қонун дар бораи Буҷети давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки дар натиҷаи он қисми даромад ва хароҷоти он ба **андозаи 10 фоиз ё зиёда** аз он нисбат ба нақшаи тасдиқшудаи солона тағйир меёбад, тавсия дода мешавад, ки дар давоми **30 рӯзи тақвимӣ пас аз эътибор пайдо кардани санади мазкур** буҷети шаҳрвандӣ такмил ва бознашр карда шавад.

62. Ҳамаи намунаҳои (версияҳои) буҷети шаҳрвандӣ, ки ҳар сол интишор карда мешавад, бояд ба шаҳрвандон дар сомонаи расмӣ мақомоти ваколатдор дар дилхоҳ вақт дастрас бошад, ҳатто агар маълумоти дар Буҷети шаҳрвандӣ ҷойдошта барои онҳо начандон муфид бошад.

63. Дар ҳолати мавҷуд набудани сомонаи расмӣ мақомоти ваколатдор дар сатҳи маҳаллӣ, буҷети шаҳрвандӣ дар васоити ахбори омма ва ё дар

⁶ Закон Республики Таджикистан от 09.06.2011 г. №178 (ред. от 17.05.2018 г.) «О государственных финансах Республики Таджикистан» // ГИУП КОНУНИЯТ.

сомонаҳои мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии шаҳру ноҳияҳо бо мақсади огоҳ намудани аҳоли нашр карда мешаванд.

64. Нашр намудан дар шакли қоғазии китобча ё буклет, интишор ва паҳнкунии видео-роликҳо оид ба Бучаи шаҳрвандӣ бо дарназардошти мавҷуд будани манбаи маблағгузорӣ амалӣ карда мешавад.

65. Мӯҳтавои бучети шаҳрвандӣ бояд мухтасар, фаҳмо ва аз ҷониби шаҳрвандон зуд даркшаванда бошад, ҳангоми интишори он, барои таъмини дастрасии иттилоот, воситаҳои гуногуни аёнии маълумот бояд истифода шаванд (масалан, графика, инфографика, диаграмма, чадвал, матритса, харита ва картограмма, рақамҳо бо назардошти маълумотҳои тавзеҳӣ).

66. Дар ҳолати зарурӣ, қисматҳои таркибии бучети шаҳрвандӣ дар сатҳи шаҳру ноҳияҳо метавонанд бо иттилооти дахлдори хоси вилоятҳо, шаҳрҳо ва ноҳияҳои он илова карда шаванд (масалан, нишондиҳандаҳои бозори меҳнат ба монанди бекорӣ, пардохтҳои иловагии ҳавасмандкунӣ дар соҳаи маориф, кӯмаки иҷтимоӣ ба аҳоли, андозаи трансфертҳои байнибучетӣ, ба монанди дотатсия, субсидия ва субвенсия, инчунин сифат ва саривактӣи расондани ёрии тиббӣ, хизматрасониҳои коммуналӣ ва ғайра).

67. Дар Бучетҳои шаҳрвандӣ ба сомонаҳои расмӣ ва ё дигар манбаъҳои дорои маълумоти муфассал (силкаҳо) пайвандҳо дода мешавад. Илова бар ин, бояд рақамҳои тамос барои шаҳрвандоне, ки ба маълумоти бештар дар бораи бучет ҳавасманданд, нишон дода шаванд. Маълумот барои тамос-маълумот оид ба ҷойгиршавӣ, рақамҳои тамос ва речаи кории мақоми ваколатдори давлатиро дар бар мегирад.

68. Дар чараёни таҳияи бучети шаҳрвандӣ ба мақомотҳои ваколатдори давлатӣ тавсия дода мешавад, ки муҳокимаҳои ҷамъиятиро дар мавзӯҳои сохтор ва пешниҳоди бучети шаҳрвандӣ, аз ҷумла дар шаклҳои ҷаласаҳои гурӯҳҳои корӣ ва пурсишҳо, ташкил намоянд.

69. Тавсия дода мешаванд, ки на дертар аз як моҳ пеш аз интишори расмӣ бучети шаҳрвандӣ, пурсишҳо оид ба муайян кардани маълумоти афзалиятнок барои шаҳрвандоне, ки дар Бучети шаҳрвандӣ пешбинӣ шудааст, гузаронида шавад.

70. Пурсишномаҳо вобаста ба дастрас намудани андешаҳои шаҳрвандон оид ба муфид будан ва вобаста ба сохтори омодашудаи бучети шаҳрвандӣ, ки барои муайян кардани дараҷаи кофӣ будани он таҳрезӣ гардидааст, бояд якҷоя ҳангоми нашр намудани бучети шаҳрвандӣ амалӣ карда шаванд.

71. Натиҷаҳои ин пурсишҳо дар сомонаҳои расмӣ мақомотҳои ваколатдори давлатӣ ва дар васоити ахбори омма пас аз як моҳи интишори расмӣ Бучети шаҳрвандӣ нашр карда шаванд, инчунин онҳо таҳлил карда шуда ва ҳангоми таҳияи бучети шаҳрвандӣ барои соли минбаъда бояд ба назар гирифта шаванд.

Фасли IV. Ташкили мониторинг ва таҷрибаҳои пешрафтаи паҳн намудани буҷети шаҳрвандӣ

72. Бо дархости Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, мақомоти ваколатдори давлатӣ масъул мебошанд, ки маълумотро оид ба рафти корҳо вобаста ба буҷети шаҳрвандӣ, инчунин маълумот дар бораи стратегияи ҳамкорӣ бо шаҳрвандон ва дигар ташкилотҳоро оид ба банақшагири ва иҷрои буҷет (дар шакли нақшаи корӣ ва иҷрои воқеии он) пешниҳод намоянд.

73. Маълумоти пешниҳодшуда барои таҳлил, омӯзиш ва тадқиқотҳо бораи дастрас ва шаффоф будани буҷетҳои маҳаллӣ, инчунин тартиб додани ҳисоботҳои таҳлилӣ истифода бурда мешаванд.

74. Ба мақомотҳои ваколатдори давлатӣ тавсия дода мешаванд, ки таҷрибаи пешқадамро, ки дар ҳисоботҳо, мақолаҳо чиҳати баланд бардоштани сатҳи шаффофиятноки ва паҳлӯҳои инноватсионӣ барои ҳарчӣ хубтар дастрас намудани буҷети аҳоли равона гардидаанд, инчунин усулҳои ташкили ҳамкориҳои стратегӣ ва ташкили чорабиниҳо оид ба баланд бардоштани огоҳии шаҳрвандонро дар ҷараёни банақшагири ва иҷрои буҷет истифода намоянд.

75. Таҳия намудани буҷети шаҳрвандӣ дар сатҳи вазоратҳои соҳавии Ҷумҳурии Тоҷикистон низ тавсия дода мешавад, вақте ки ҳар як вазорат дар соҳаи худ буҷети шаҳрвандиро таҳия менамояд ва маълумоти дастраси тасдиқшударо дохил менамояд, иттилооти тасдиқкунандаи муҳокимаи ҷамъиятӣ аз рӯи дархостҳои нави буҷетӣ барои маблағгузорӣ пешбинишуда дар назар дошта мешавад.